

E-mail: mlason@afm.edu.pl

RECENZJA

Pracy doktorskiej mgr Agaty Mazurkiewicz: CIVIL-MILITARY COOPERATION IN CHANGING THEATRE OF OPERATION, Kraków 2018, 215 s.

Przedłożona praca doktorska mgr Agaty Mazurkiewicz podejmuje bardzo ciekawy, ale i trudny problem badawczy. Poruszana kwestia cieszy się dużym zainteresowaniem badaczy, szczególnie wywodzących się z uczelni wojskowych, ze względu na swoją aktualność i użyteczność. Siły zbrojne, nie tylko polskie, zmagają się bowiem z postawionymi im zadaniami stabilizacji i odbudowy obszarów pokonfliktowych, a w zasadzie są jednym z narzędzi, jakich się do tego używa. Biorąc pod uwagę fakt dużego, jak na polskie możliwości, zaangażowania Wojska Polskiego w tego rodzaju operacje, uwzględniając różnorakie uwarunkowania, w jakich przychodzi je prowadzić, w tym ewolucję oczekiwań im stawianych, środków, z jakich korzystają oraz środowiska, w jakim działają, daje to ambitnemu badaczowi znakomitą przestrzeń do przeprowadzenia interesującego studium użytecznego zarówno teoretykom, jak i praktykom wykorzystywania sił zbrojnych jako narzędzia polityki zagranicznej państwa. Autorka pracy podchodzi do wybranego zagadnienia bardzo szeroko, starając się dokonać analizy roli, jaką pełni współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w czasie stabilizacji i odbudowy obszarów pokonfliktowych i jaka jest jej efektywność, co o niej decyduje, w szczególności jaki jest na nią wpływ konfliktu ról (patrz np. s. 74) itp. W ujęciu węższym zaś, jaka jest rola żołnierzy (oficerów) w efektywnym realizowaniu zadań CIMIC. Wychodząc ze słusznego założenia (i inspiracji), że muszą oni jednocześnie funkcjonować w środowisku cywilnym i wojskowym, zatem występować zależnie od okoliczności w dwóch zupełnie innych rolach (jak powiada jeden z rozmówców Doktorantki, dzieląc je w stosunku 50/50). Można więc śmiało stwierdzić, że badania muszą mieć charakter interdyscyplinarny i muszą także być przeprowadzone przy użyciu odpowiednich metod. Co nie jest rzeczą łatwą, z czego doskonale zdają sobie sprawę badacze pragnący poznać opinie żołnierzy, niezależnie czy to przy użyciu techniki wywiadu czy ankiety.

Na koniec wstępnych rozważań warto podkreślić, że Doktorantka otrzymała grant naukowy z Narodowego Centrum Nauki, co także wskazuje na oryginalne zamierzenie,

jakiego się podjęła. Biorąc to wszystko pod uwagę, poniższa recenzja podzielona będzie na trzy zasadnicze części: eksponującą osiągnięcia Doktorantki (A), przedstawiającą uwagi (B), formułującą konkluzję (C).

A. Najważniejsze osiągnięcia dysertacji

1. Autorka dokonała oryginalnego ujęcia tematu. W literaturze przedmiotu, szczególnie polskiej, spotyka się często opis zadań i działań, jakie wykonywał CIMIC w ramach funkcjonującego w danym rejonie świata Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW). Zwykle są to zatem prace, które dostarczają jedynie szeregu danych statystycznych oraz szczerkowych opinii i ocen. Doktorantka zdecydowała się potraktować przedmiot badań zdecydowanie poważniej. Nie tylko prezentując niezbędne definicje itp. ale i używając odpowiednich teorii, zgodnie z właściwą im funkcją (i uwzględnieniem interdyscyplinarności pracy). Ponadto przeprowadzając badania ujęte w oddzielnej części rozprawy (części badawczej) przy użyciu trafnie wybranych metod. To zaś pozwoliło wyodrębnić role pełnione przez oficerów CIMIC oraz wskaźniki, jakie wpływają na efektywność realizowanych przez nich zadań. W uproszczeniu, jaką rolę, zależnie od sytuacji, pełnią oficerowie CIMIC, jak się zachowują w każdej z nich, jak radzą sobie z pojawiającymi się konfliktami ról, jak je zmieniają i wreszcie, jak to wpływa na ich efektywność. Szerzej zaś, rolę i efektywność całego CIMIC. Warto podkreślić, że podeszła do problemu kompleksowo przy założeniu skoncentrowania się na społeczności NATO CIMIC i koncepcji NATO w tym zakresie, o czym świadczy także bardzo czytelnie zawartość podrozdziału czwartego rozdziału pierwszego (s. 34 i nast.).

2. Konstrukcja pracy jest generalnie prawidłowa i pozwala na realizację jej celów. W tym w szczególności charakterystyki roli odgrywanej przez CIMIC. Całość konstrukcji oparto na kryterium problemowym co pozwala na analizę materiału w sposób logiczny, uporządkowany. Została ona dokonana w ramach sześciu rozdziałów: 1) Civil-Military Cooperation in Theory and Practise , 2) Role Theory, 3) Role Conflict, Effectiveness and the Military, 4) Research Methods, 5) CIMIC Role Expectations, 6) Role Conflict in CIMIC. Ponadto praca zawiera wstęp, zakończenie zawierające wnioski końcowe oraz bibliografię. Widać wyraźnie, że Doktorantka podzieliła pracę na dwie zasadnicze części. Pierwszą służącą przedstawieniu części teoretycznej oraz dorobku innych naukowców zajmujących się tą problematyką oraz drugą, w której przedstawia badania własne. Jest to podejście prawidłowe.

Co istotne, praca nie jest nadmiernie rozbudowana. Autorce nie przytrafił się ten mankament, co wskazuje, że panuje nad przedmiotem badań i nie pozwala na to, by ilość uzyskanych danych doprowadziła do nadmiernej rozbudowy treści.

3. Założenia pracy są prawidłowe. Doktorantka słusznie przyjęła, że oficerowie CIMIC muszą być elastyczni i odpowiednio przygotowani do pełnienia różnych ról by właściwie wypełniać postawione im zadania. Wskazując na rolę „wojownika” i „peacekeepera”¹ poszukiwała także innych ról (o tych rolach s. 76 i nast.). Czyniła to zarówno na poziomie jednostkowym, jak i generalnym (instytucjonalnym) nawiązując do roli sił zbrojnych w polityce zagranicznej, obronnej i bezpieczeństwa państwa. Co istotne, szukając odpowiedzi na pytanie dotyczące konfliktu pomiędzy tymi rolami i sposobów, w jaki jest on rozwiązywany oraz wpływu tegoż na efektywność CIMIC. Trafnie dokonano także przeglądu dotychczasowej wiedzy, kierunków badań i ewolucji NATO CIMIC, co było niezbędne do prawidłowej identyfikacji i analizy przedmiotu badań.

4. Autorka posiada dobrą znajomość metod i technik badawczych w naukach społecznych. Potrafi nie tylko napisać jakie stosowała, ale i rzeczywiście ich używać. Widać to wyraźnie w części badawczej, co nie zdarza się często wśród autorów prac doktorskich w Polsce. Ponadto na dobrym poziomie jest warsztat naukowy, o czym świadczą właściwie sporządzane przypisy, skomponowanie bibliografii itp. Autorka stawia także własne tezy i hipotezy naukowe, które stwarzają pole do dyskusji naukowej i są niezbędne w prowadzonych przez nią badaniach.

5. Nowatorskim wkładem w badania nad CIMIC w Polsce jest tak szerokie użycie teorii uwzględniających znaczenie zachowań, interakcji i relacji pomiędzy cywilami i wojskowymi. Jak podaje np. Aleksandra Gruszczyk w swojej bardzo ciekawej książce pt. *Czarne światło. Analiza zjawiska powojennej traumy społecznej w kulturze Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Kraków 2017, cywile i wojskowi należą do dwóch odrębnych światów, szczególnie ci drudzy stawiają bariery w dostępie do tego, w jakim funkcjonują, patrząc także na innych jak na „cywil-bandę” nie znającą prawdziwego życia. Doktorantka zdaje sobie z tego sprawę i dlatego oparła swoje badania na odniesieniu do właściwych teorii, a następnie wykorzystwała odpowiednie metody, techniki i narzędzia badawcze. Dla Recenzenta szczególnie cenne jest

¹ Trudno dobry o polski odpowiednik tego terminu.

uwzględnienie teorii Ervinga Goffmana (człowieka w teatrze życia codziennego) w oddzielnym podrozdziale (3.3, s. 56 i nast.). Znakomicie nawiązuje to do sceny, w jakiej odgrywana jest rola CIMIC i jej zależne od niej przyjmowanie. Ponadto uznanie za główną technikę badawczą wywiadu twarzą w twarz (przeprowadzono je z przedstawicielami bardzo wielu instytucji, łącznie 35 osób ośmiu narodowości, s. 100-101) i właściwą analizę otrzymanych wyników. Doktorantka uczestniczyła także w ćwiczeniach wojskowych, gdzie mogła dokonywać cennych obserwacji. Raz jeszcze należy podkreślić, że było to bardzo trudne zadanie ze względu na specyfikę przedmiotu badań (o ograniczeniach z tym związanych na s. 106).

6. Warto podkreślić, że Doktorantka wskazuje na negatywne konsekwencje nadużywania siły przez żołnierzy w rejonie operacji (s. 82 i nast.). Wielokrotnie podawane przez media przykłady dowodzą, że takie przypadki mają niezwykle duże znaczenie dla powodzenia odbudowy obszarów pokonfliktowych. W szczególności zaś wpływają na działania i efekty pracy CIMIC, z czego Autorka pracy doskonale zdaje sobie sprawę. Podobnie jak z tego, że zadania realizowane przez „peacekeeper” mają charakter policyjny i to w sposób zasadniczy odróżnia tę rolę od „wojownika” (s. 88). Ze względu na niedostrzeżenie tej kwestii doszło do tak licznych błędów, jakie popełnili decydenci w związku z używaniem sił zbrojnych jako narzędzia polityki zagranicznej państwa. To wszystko przekłada się na zawartość bardzo dobrego rozdziału trzeciego, w którym Doktorantka pokazuje wyraźnie, że rozumie istotę kreślonych ról, ich konfliktu i znaczenia tegoż dla efektywności CIMIC w połączeniu z oczekiwaniami stawianymi temu instrumentowi. Warto dodać, że dowodzi to także na przykładach (studiach przypadku). Są one dobrane właściwie, Recenzent jedynie w ramach zachęty do dalszych badań proponuje zainteresowanie w kontekście roli „wojownika” siłami zbrojnymi Nowej Zelandii, w szczególności siłami specjalnymi tego państwa.

7. Wyniki badań przedstawione są w sposób klarowny, a ich analiza nie budzi zastrzeżeń. Doktorantka wykonuje wszystkie czynności prawidłowo, wyciąga trafne wnioski. Wskazuje to na Jej dużą dojrzałość i umiejętność separacji od badanego przedmiotu i związanego z tym obiektywizmu. Co istotne, rozpoczynając analizę od dokumentów identyfikuje trafnie role przypisywane CIMIC poprzez stawiane im zadania (np. s. 113) i wynikające z tego konsekwencje w postaci odgrywania danej roli, akcentując różne kwestie, także kulturowe, na co pozwalają przeprowadzone rozmowy (np. s. 129-132). Wreszcie skupiając się na konflikcie ról (upraszczając cywilnej z wojskową) i związanych z tym konsekwencji dla

efektywności CIMIC (s. 140 i nast.). Jak podkreślił jeden z rozmówców, wręcz konieczności posiadania atrybutów innych niż wojskowych dla właściwego wykonywania stawianych zadań (s. 143). Doktorantka rozwija te kwestie w dalszych wywodach wskazując na odpowiednie cechy każdej z ról na bazie przeciwieństw. Podając także w obrazowy sposób istotę całego zagadnienia używając do tego słów jednego z rozmówców: „I was ‘zwischen den Linien’ - between the lines” (s. 151). Jednak w wypadku konfliktu wskazując na kluczową kwestię przynależności do sił zbrojnych i związanych z tym konsekwencji (s. 159). Warto docenić, że Doktorantka jest szczegółowa i analizując zachowania oficerów zwraca także uwagę na takie kwestie jak tembr głosu, co pozwala na odróżnienie roli, w jaką się wcielają w danej chwili (s. 165).

8. Obszerna jest także wykorzystana literatura przedmiotu (trzydzieści trzy strony bibliografii). Składają się na nią zarówno liczne dokumenty, monografie, rozdziały i artykuły naukowe, jak też źródła internetowe. Zdecydowana większość publikowana jest w języku angielskim.

10. Najważniejsze osiągnięcia i wnioski, wypływające z analizy zostały zawarte w zakończeniu. W ramach niego dokonano podsumowania całości rozważań, wzbogaconego o rekomendacje Doktorantki, co jest wielką zaletą pracy (s. 179 i nast.). Słusznie podkreśla konieczność zaplanowania atrakcyjnych ścieżek kariery dla oficerów CIMIC, by unikać ich przechodzenia na inne funkcje (można powiedzieć szerzej, by zatrzymywać ich w wojsku, ponieważ cychają na nich pracodawcy na rynku cywilnym) czy pogłębionych szkoleń. Z wiedzy Recenzenta wynika, że takowe są bardzo potrzebne także w Polsce.

B. Uwagi

Podjęcie przez Autorkę ambitnego, rozległego i złożonego problemu badawczego, sprawiło, że musiały pojawić się pewne niewielkie niedociągnięcia czy kwestie, które można poddać dalszej analizie. Recenzent musi je w tym miejscu podnieść w ramach nałożonego na niego obowiązku. Należą do nich zasygnalizowane poniżej zagadnienia o charakterze ogólnym i szczegółowym.

1. Doktorantka może śmiało prezentować własne stanowisko i być bardziej krytyczna wobec dorobku innych badaczy. Prezentując wyniki badań wielu naukowców w rozdziale

pierwszym, podrozdział czwarty, mogłaby odnosić się bardziej szczegółowo do ich osiągnięć lub niedociągnięć. Zdaję sobie sprawę, że Jej głównym zadaniem jest przeprowadzenie badań własnych i dopiero na tej podstawie podjęcie dyskusji z innymi naukowcami, ale to nie oznacza, że nie można się do nich odnosić wcześniej np. w ramach odpowiednich hipotez. Dzięki temu zawartość tej części byłaby jeszcze bardziej twórcza.

2. Doktorantka przyjmuje z szeregu propozycji, że efektywność będzie traktowała jako zdolność do osiągnięcia celów (s. 74). Warto byłoby jednak rozważyć także właściwe wykorzystanie przy tym używanych zasobów. Rozumiem jednak, że to podejście posiada zalety w kontekście doktryny NATO CIMIC i dlatego zostało przyjęte.

3. Charakteryzując rolę wojownika (s. 76 i nast.) Doktorantka znakomicie podaje jej cechy. Nieco silniejszy akcent można byłoby położyć na braterstwo, do którego bardzo często odwołują się żołnierze sił specjalnych (co wynika z badań Recenzenta, a widoczne jest np. w nazwie fundacji Navy SEALs Fund Brotherhood Beyond Battlefield) oraz przywiązanie do emblematów, różnego rodzaju znaków eksponujących „wojowniczość” czy to naszywanych na mundury, czy malowanych na sprzęcie itp. (Doktorantka odnosi się do tego na s. 84). Warto byłoby podać przykłady, jasno ilustrujące „naturę wojownika”. Wreszcie znakomitym podsumowaniem prezentowanych cech, wyróżnianych przez różnych badaczy, byłoby zebranie ich w tabeli i tym samym podanie skróconej charakterystyki wojownika.

4. Nawiązując do roli „peacekeeper” i „wojownika” wyłaniających się z wywiadów (przechodząc od jednej do drugiej s. 122-124) warto byłoby podkreślić, że rola „peacekeeper” przypisywana bywa także na wyrost, ze względów politycznych, chcąc przekonać opinię publiczną do słuszności podjętej decyzji o wysłaniu sił zbrojnych poza granice państwa. Zaś sam CIMIC może nie stawiać na pierwszym miejscu interesów lokalnej społeczności, a swojego państwa, co świetnie wybrzmiało w wypowiedzi jednego z rozmówców Doktorantki (s. 123). Autorka akcentuje tutaj kwestie związane z cechami roli - lojalność wobec dowódcy itp. Należałoby także odnieść się szerzej do zaakcentowanej przez Recenzenta kwestii realizacji interesów państwa, którego reprezentantem na terenie operacji jest dowódca.

5. Można rozwinąć wątek dotyczący kwestii kulturowych i bezpieczeństwa związany z relacjami z lokalnymi społecznościami. Dla przykładu dotyczący wynikających z tego pokus (patrz tzw. afera bakszyszowa) i ryzyk. Doktorantka uwzględnia te kwestie np. s. 154-155,

stąd Recenzent jedynie wskazuje na możliwość dalszych badań w tym zakresie, zdając sobie sprawę z ograniczeń z tym związanych.

6. Doktorantce przytrafiają się potknięcia redakcyjne. Takie błędy zdarzają się w każdej pracy, dlatego Recenzent nie będzie na nich skupiał uwagi. Wskaże tylko na jeden przykład ze strony 95, na której Autorka powieliła pytanie, zarówno pierwsze, jak i drugie są takie same. Jednak uważny czytelnik wie, jaka powinna być różnica między pierwszym a drugim.

7. Doktorantka wyjaśnia jakim kluczem kierowała się dobierając literaturę przedmiotu, którą poddaje analizie (s. 98). Uzasadnia to właściwie wskazując na ograniczenia jakie napotkała (s. 105). Bibliografia, choć obszerna, mogłaby uwzględnić jeszcze prace Leszka Elaka i Dariusza Kozerańskiego (jako redaktora publikacji, w których podejmowana jest problematyka CIMIC).

C. Konkluzja

Przedstawione wyżej oceny i uwagi nie podważają dużych osiągnięć merytorycznych rozprawy doktorskiej **mgr Agaty Mazurkiewicz**. Stwierdzam, że recenzowana praca jest **oryginalna**, napisana na dobrym poziomie merytorycznym i warsztatowym, spełnia kryteria stawiane przed pracami doktorskimi przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami. Autorka wykazała duże zaangażowanie w przygotowanie dysertacji. Wymagała ona bowiem odbycia licznych podróży i przełamania oporu środowiska, które niechętnie dopuszcza do swego grona osoby z zewnątrz. Za szczególnie ważne osiągnięcie uznaję podane przez Autorkę rekomendacje oraz spójność przeprowadzonych badań i ich wyników. Życzę także Autorce kontynuacji badań, które winny się skupić na sprawdzeniu, w jaki sposób postrzegani są oficerowie CIMIC przez osoby, z którymi współpracują w rejonie operacji.

Biorąc to wszystko pod uwagę wnioskuję o **dopuszczenie** recenzowanej rozprawy doktorskiej **mgr Mazurkiewicz** do **dalszych stadiów przewodu doktorskiego** przed Radą Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego.

